

УДК 34
ББК 67
Е94

Цей збірник виданий за меценатської підтримки шановних

Ольги КРАСОВСЬКОЇ

та

Дмитра ЯЦУКА

Ефективність норм права. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-
Е94 практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг. ред. Н.М. Пархоменко,
М.М. Шумила, І.О. Ізарової. – Київ: Ніка-Центр, 2016. – 540 с.

ISBN 978-966-7067-18-2

У збірнику вміщено тексти наукових доповідей та повідомлень, присвячених актуальним теоретичним та практичним проблемам ефективності норм права. Ефективність розглядаються з позиції теорії права, а також через призму галузевих наук. Окремо розміщено статті-дослідження біографії та наукової спадщини провідного вченого юриста, професора Василя Синайського (1876-1946), публікується його бібліографія, Лекції з цивільного процесу та ін.

УДК 34
ББК 67

Матеріали друкуються у редакції авторів.

Дизайн обкладинки: О. Разухін

Фото на обкладинці: «Професор В. Синайський (Київ)» люб'язно надане доктором філософії Світланою Ковальчук (Рига, Латвія) з особистого архіву

ISBN 978-966-7067-18-2

© Інститут держави і права
імені В.М. Корещього НАН України, 2016

споживче кредитування» і не накладає відповідальності на кредитора за безвідповідальну практику кредитування.

В цьому контексті корисно звернутися до практики Суду Європейського Союзу. Так, Судом Європейського Союзу розглядалася справа *Crédit Lyonnais*; суд повинен був вирішити, чи відповідають французькі санкції за порушення обов'язку щодо оцінки кредитоспроможності споживача вимогам статті 8 і 23 Директиви 2008/48/ ЄС про споживчий кредит. Також суд мав визначити чи можна вважати штраф ефективною санкцією, що перешкоджає кредиторам укладати кредитний договір без ретельного вивчення фінансового становища позичальника. Хоча стаття 8 Директиви 2008/48/ ЄС, яка зобов'язує держави-члени забезпечити обов'язок кредитора оцінити кредитоспроможність позичальника, залишає значну свободу дій для держав-членів щодо того, як саме це положення повинно бути реалізовано у національних законодавствах, суд Європейського союзу вирішив, що запроваджені у французькому законодавстві штрафні санкції є не сумісними з аналогічними цілями Директиви 2008/48/ ЄС.

Отже, нормативно-правова норма статті проекту Закону № 2455 щодо оцінки кредитоспроможності позичальника за договором споживчого кредиту не відповідає як меті законопроекту, так і цілям Директиви 2008/48/ ЄС. А тому не матиме дієвого впливу на регулювання суспільних відносин у сфері споживчого кредитування.

Вікторія Надьон,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ УКЛАДЕНІ ПРАВОЧИНУ(ДОГОВОРУ)

У повсякденному житті подружжя укладають правочини. Укладення правочину може відбуватися одним із подружжя, або спільно подружжям. Відповідно до цього в теорії та практиці виникає багато питань не тільки з приводу укладення, але й відповідальності сторін за правочином (договором).

СК України передбачає право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя (ст. 65). Дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя за взаємною згодою. Дане положення стосується договорів, які подружжя або один з них укладає з іншими особами щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності. Один із подружжя, укладаючи той чи інший договір не тільки розпоряджається спільним майном подружжя, а й створює для подружжя додаткові обов'язки. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя.

Законодавець передбачив так звану презумпцію згоди одного з подружжя на укладення другим з подружжя договорів щодо відчуження спільного майна. Однак не можна погодитися із твердженням, що встановивши таку презумпцію, законодавець не передбачив правових наслідків укладення правочинів одним з подружжя без згоди другого з подружжя, а також не встановив критеріїв, які слугували б підставою для висновку, щоб не вважати, що той з подружжя, який є учасником правочину, діяв за згодою другого з подружжя, і якими доказами має підтверджуватися відсутність такої згоди. Не знайшло це питання однозначного вирішення ні в юридичній літературі, ні в судовій практиці¹.

В правовій доктрині європейських держав правовідносини між подружжям щодо укладення одним з них (без згоди іншого) правочинів з третіми особами зазвичай визнають відносинами представництва. Так, німецька правова доктрина визнає відносини між подружжям, які виникають при укладенні одним з них договорів в межах наданих йому законодавством повноважень, які при цьому породжують права та обов'язки для іншого з подружжя (ст. 1357 ЦУ Німеччини) відносинами законного представництва². У французькій правовій доктрині такі відносини спочатку розглядалися як представництво за мовчазною довіреністю (мова йшла в цьому випадку про право дружини як обмеженої в своїй дієздатності діяти від імені чоловіка). Однак, у зв'язку з внесенням змін у ст. 220 ЦК Франції, яка надає можливість самостійно укладати договори одним із подружжя, такі відносини були визнані представництвом в силу закону³. В ЦК Італії (ст. 180) чітко вказується про представництво одним з подружжя іншого при здійсненні звичайного управління спільним майном. Таким чином, європейське законодавство називає правочини вчинені одним із подружжя без згоди іншого з приводу спільного майна представництвом.

Цивільне законодавство України, навпаки не визначає аналогічні правовідносини представництвом. Проаналізуємо дане положення. Відповідно до ч. 1 ст. 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. СК визначає загальне правило щодо правочинів укладених одним із подружжя відносно спільного майна, а саме вважається, що він діє в інтересах сім'ї, від власного імені. Відповідно до положень ч. 2 ст. 237 ЦК не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені. Також ч. 3 ст. 238 ЦК зазначає, що представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах. Таким

¹ Цивільне право України: підручник / Д. В. Боброва, А. С. Довгерт [та ін.]; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – Київ: 2004. – С.456.

² Эннекцерус Л. Курс германського права / Л. Эннекцерус, Т. Кипп, М. Вольф; пер. с нем. И. Б. Новицкого [и др.]; под ред. Д. М. Генкина, И. Б. Новицкого. – Москва: Изд-во иностр. Лит-ры, 1950. – Т. 1. – Полутом 2. – 1950. – С. 237.

³ Koziol H. Welser R. Grundriss des burgerlichen Recht / H. Koziol, R. Welser. – Wien: Manz, 2006. – Vol. 1. – 13 th edition. XXXVI, 408-410.

чином, укладення правочину з приводу спільного майна одним із подружжя не є представництвом.

Представництво буде мати місце, наприклад, у випадках: втрати працездатності одним із подружжя (виключно в рамках ст. 237 ЦК); за довіреністю (ст. 244 ЦК) та в інших випадках.

Відповідно до положень СК України дружина, чоловік мають право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її/його згоди, якщо договір виходить за межі дрібного побутового. Вперше сімейне законодавство закріплює поняття дрібного побутового правочину, але не дає його визначення. Застосовуючи ст. 31 ЦК України можна зазначити, що дрібним побутовим правочином, який укладається одним із подружжя, є правочин, якщо він задовольняє побутові потреби подружжя та стосується предмета, який має невисоку вартість. Визначати вимір щодо відповідності правочину фізичному, духовному чи соціальному розвитку одного із подружжя немає потреби, бо мова йде про повністю дієздатну особу¹.

Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. На питання, яке саме майно слід відносити до цінного, ні СК, ні ЦК України не дають чіткої відповіді та не містять визначення критеріїв цінності майна. На думку А. Єрух, члена Комісії з аналізу, методології та прогнозування нотаріальної практики Української нотаріальної палати, нотаріус змушений самостійно орієнтуватися у ситуації, беручи до уваги не лише реальну вартість майна, але, мабуть, і матеріальний стан сім'ї, подружжя, якому таке майно належить². З цього положення слідує, що не тільки нотаріуси повинні, таким чином, розуміти термін «цінне майно», а й суди при розгляді даного питання.

Із змісту ст. 65 СК слідує, що подружжя може укласти правочини щодо майна, яке не є цінним. Згода іншого з подружжя на укладення таких правочинів може висловлюватися в усній формі. Разом із тим, дружина та чоловік мають право на звернення до суду з позовом про визнання такого правочину недійсним, якщо його було укладено без її (його) згоди (ч. 2 ст. 65 СК). Незрозумілим залишається питання, які конкретно правочини можна віднести до цієї категорії. І. В. Жилінкова зазначала, що проблема пов'язана з відсутністю законодавчого визначення поняття «цінне майно». Внаслідок цього різниця між правочинами з цінним майном, або з таким, яке до цієї категорії не належить, має невизначений характер. Головне полягає у тому, що практично будь-який

¹ Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І. В. Жилінкової. – Харків: Ксилон, 2008. – С. 227.

² Єрух А. Окремі питання щодо укладення правочинів із спільним майном подружжя / А. Єрух // Нотаріат, 2004. - № 12. – С. 8.

правочин може бути оскаржений другим з подружжя в суді на тій підставі, що його було вчинено без його усної згоди¹.

Протягом подружнього життя дружина та чоловік можуть брати участь не лише у речових, а й у зобов'язальних правовідносинах. Найбільше практичне значення в цьому аспекті мають правовідносини, що виникають з договору позики або кредиту. Нерідко такі договори укладає особа, яка перебуває у шлюбі, тому логічно виникає питання щодо розповсюдження зобов'язання на другого з подружжя.

Той з подружжя, хто не брав безпосередньої участі в укладенні договору, стає зобов'язаною стороною (боржником), якщо: а) договір було укладено другим із подружжя в інтересах сім'ї; б) майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Поєднання вказаних підстав надає можливості розглядати другого з подружжя як зобов'язану особу, незважаючи на те, що така особа не брала особисто участі в укладенні договору. З цього випливає, що закон при вирішенні цього питання закріплює не суб'єктивний, а об'єктивний підхід, оскільки не пов'язує виникнення обов'язку другого з подружжя з фактом надання ним згоди на укладення правочину. Навіть якщо другий з подружжя не знав про укладення договору він вважатиметься зобов'язаною особою, якщо об'єктивно цей договір було укладено в інтересах сім'ї та одержане майно було використано в інтересах сім'ї.

Виникає питання: «А якщо одержане майно за кредитним договором було використане в особистих інтересах одного із подружжя (не в інтересах сім'ї)? Яку відповідальність несе другий з подружжя?».

На наш погляд, другий з подружжя (який не приймав участі при укладенні правочину) повинен бути звільнений від відповідальності на тій підставі, що майно, отримане одним із подружжя було використано для особистих цілей, а не в інтересах сім'ї. Відповідальність другого з подружжя мала б місце у випадку, коли б банк або інша фінансова установа з якої один із подружжя вступає у кредитні правовідносини проінформував другого з подружжя про намір одного із подружжя укласти кредитний договір та зобов'язав того з подружжя, який не виступає стороною правочину надати письмову згоду, на вчинення другим з подружжя зазначених дій. Тим самим той з подружжя, який не виступає стороною у правочині письмовою згодою приймає на себе відповідальність за солідарне виконання зобов'язання шляхом наданої згоди. Згода другого з подружжя обов'язково повинна бути, тому що виконання обов'язку, а саме повернення грошових коштів буде відбуватися зі спільного майна.

Таким чином, для того щоб обов'язки виникали у обох із подружжя при укладенні правочину одним з подружжя, обов'язково повинна бути згода (усна/письмова) другого з подружжя.

¹ Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І. В. Жилінкової. — Харків: Ксиолон, 2008. — С. 226.